

Η ΝΕΑ ΦΑΣΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

Β'.

“Ας επανέλθωμεν εἰς τὸ θέατρον, ἐξ οὗ πολὺ μᾶς ἀπεμάκρυνεν ἡ διεξοδικὴ δημοσιογραφικὴ παρέκβασις τοῦ προηγουμένου φύλλου.

Διὰ τοῦ χρόνου λοιπὸν ἡδύναντο νὰ συντελεσθῶσι πολλαὶ μεταρρυθμίσεις ὠφέλιμοι καὶ πολλὰ πρόσδοι, ἐξ ὧν τινες μὲν ἐξηρτῶντο ἐκ τῆς καλῆς θελήσεως καὶ τῆς εὐσυνειδησίας τῶν θιασαρχῶν καὶ τῶν ἡθοποιῶν μας ἐν γένει, τινὲς δὲ ἄλλαι θὰ ἐπήρχοντο ἀφ' ἐαυτῶν ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς φορᾶς τῶν περιττάσεων καὶ ἡ παρατηρηθεῖσα ἡ δὲ ἡ εὐοίωνος βελτίωσις τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτου θὰ προέβαινεν αὐξοῦσα ὁλονέν, ὅτε ἐπῆλθεν ἀπροσδόκητος τροπὴ εἰς τὰς τύχας αὐτοῦ. Εἰς τὴν τροπὴν ταύτην νομίζω ὅτι συνετέλεσε πολὺ ἡ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἑλλειψὶς ᾠδικοῦ θεάτρου ἐν τῇ πρωτεύουσῃ. Τὰ θερινὰ

θέατρα τοῦ μελοδράματος, τὸ μόνον χάριμα καὶ ἡ μόνη ἀπόλαυσις τῶν κατοίκων τῆς πόλεώς μας—διότι τὸ ὑπάρχον ἀπὸ τινος χειμερινὸν εἶνε ἀπρόσιτον τοῦλάχιστον εἰς τὰ ἐννέα δέκατα ἐξ αὐτῶν—ἔτυχε νὰ μὴ λειτουργήσωσιν ἐπὶ τρία ἢ τέσσαρα συνεχῆ ἔτη, τὸ δὲ μουσικὸν αἶσθημα, τὸ ὅποιον μόλις ἔχει ἀρχίσει νὰ μορφώνηται ἐνταῦθα, κατήντησε νὰ μὴ εὐρίσκη ἄλλο ἐντρυφήμα εἰμὴ τὰς σπαρκατικὰς κακοφωνίας τῶν ἐπιμυθιωμένων σειρήνων τῶν παρλισιῶν ᾠδικῶν καφενειῶν. Οἱ Ἕλληνες θιασάρχαι παρατηρήσαντες τὴν ἑλλειψιν ταύτην ἠθέλησαν νὰ τὴν ἐκμεταλλευθῶσιν ἐπὶ ἰδίᾳ ὠφελείᾳ καὶ ἤρχισαν νὰ προσφέρωσι καὶ ὀλίγην μουσικὴν εἰς τοὺς πελάτας

των. Κατ' ἀρχὰς παρεισήγαγον δειλῶς ἐν ἄσμα φαλλόμενον ἐν χορῷ ὑπὸ τοῦ θιάσου, συνήθως περὶ τὸ τέλος τῆς παραστάσεως φάρσας τινός· ἔπειτα τὸ ἐν ἔγεινε δύο καὶ τὰ δύο τέσσαρα καὶ ἐπειδὴ τὸ κοινὸν ἤρχισεν ὁπωσδήποτε νὰ εὐχαριστῇται, τὰ ἄσματα εἰσῆχθησαν καὶ εἰς τὰς κωμω-

δίας καὶ εἰς αὐτὰ τὰ δράματα. Συνέπεσαν ἐν τῷ μεταξὺ τινες τῶν θιάσων ν' ἀποκτήσωσιν ἡθοποιούς καλλιφώνους καὶ κάπως σχετικῶς γεγυμνασμένους περὶ τὸ ἄδειν· τότε δὲ οἱ θιασάρχαι τολμηρότεροι γενόμενοι εἰσήγαγον καὶ δυωδίας καὶ συμφωνίας καὶ σκηναὶς δλοκλήρους μουσικῆς, ἐκτελουμένας « πρὸς ὀρχήστραν » κατὰ τὴν ἐμμανῶς ἀρχαί ὀπρεπὴ φρασιολογίαν τῶν προγραμμάτων τοῦ θιάσου *Mevárdρου*. Πρὸς ἔντασιν μάλιστα τοῦ νεωτερισμοῦ καὶ πρὸς ποικιλίαν τοῦ θεάματος εἰσῆχθη παρεκτός τοῦ ἄσμα-

ΦΙΛΑΝΑΓΝΩΣΤΑΙ

τος καὶ ὁ χορὸς καὶ οἱ ἀγῶθοι ἄστοι τῆς πόλεως ἔτυχε πολλάκις νὰ ἀναγινώσκωσιν εἰς τὰ εἰρημένα προγράμματα τὴν ἐξῆς ἀσυμβίβαστον μελλοντικὴν τριλογίαν:

«Κωμωδία ἀστειοτάτη, ἐν ἡ διδάξουσιν ἄσους καὶ χορεύουσιν οἱ κκ. τὰδε καὶ τὰδε.»

Τὸ ἄσμα λοιπὸν ἤρχισε νὰ κυριαρχῇ πλέον ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς καὶ μάλιστα νὰ συστηματοποιῇται ἐπὶ ὁσημέραι μείζονι ζημίᾳ τοῦ διηλογοῦ μέρους. Μία κωμωδία ἰταλικὴ παμπάλαιος, ἀνούσιος, παγερά, οἱ *Mulwaráδες*, ἔχουσα τὴν ἐν τῇ ὑφῇ ἀπλοϊκὴν ἀτεχνίαν τῶν κωμωδιῶν τοῦ Πλαύτου χωρὶς ὅμως νὰ ἔχη καὶ τὴν δριμύειαν αὐτῶν εὐφυΐαν μετεποιηθῇ ὁλό-

κληρος εἰς κωμειδύλλιον διὰ τῆς προσθήκης ἄσματιών, ἥκιστα ὁμως δυστυχῶς ἐντέχνων καὶ προσφυῶν, τονισθέντων δὲ ὑπὸ τοῦ κ. Σαίλερ, καὶ ἀπετέλεσαν οἰονεὶ τὸ πρωτόπλασμα τῶν νέων θεατρικῶν ἔργων. Οἱ *Μυλωνάδες* χάρις εἰς τὰ πολλὰ τῶν ἄσματος καὶ κυρίως χάρις εἰς τὴν ἐπιτυχῇ αὐτῶν ἐκτέλεσιν κατεμάγευσαν τόσον τὸ ἀπλοϊκόν μας καὶ ὀλιγαρκές κοινόν, ὥστε κατέστησαν περιζήτητοι. Τὰ πρόσωπα αὐτῶν, ὁ Μπάρμπα-Γιώργης, ἡ γρηὰ Σιλβέστρα, ὁ Τσεκίνος (τί ὀνόματα!) κατήντησαν σχεδὸν δημῶδη καὶ τὸ δημόσιον αὐτὸ τὸ φύσει ἀψίκορον, τὸ ὅποιον δυσφορεῖ ὅσας ἀναγκάζεται ν' ἀκροασθῇ δις τοὺς *Οὐγκενότους* τοῦ Μαγερμπερ ἢ τὸν *Κουρέα* τοῦ *Ροσσίν* ἔχει τὸ θάρρος ν' ἀκροᾶται εἰκοσάκις τοὺς *Μυλωνάδες* κατὰ τὸ βραχὺ διάστημα τῆς θερινῆς θεατρικῆς περιόδου.

Ἡ τοιαύτη τροπὴ ἔλαβε κυρίως χαρακτῆρα μᾶλλον ὠρίσμενον πρὸ τριετίας, ἔκτοτε δὲ ἐξηκολούθησε, μετὰ προϊούσης ἐντάσεως, τοὺς *Μυλωνάδες* δὲ διεδέχθη ἡ *Τύχη* τῆς *Μαρούλας* κωμῳδία μετ' ἄσμάτων τοῦ κ. Δημητρ. Κορομηλά.

Εὐτυχῶς τὸ ἔργον τοῦτο ἦτο ἀσυγκρίτως ἀνώτερον τοῦ πρώτου ἐκείνου καὶ ἱκανοποιεῖ ἐπαρκῶς τὰς καλαισθητικὰς ἀπαιτήσεις τῶν νοσημόνων. Ὁ κ. Κορομηλᾶς παλαιμαχος τῆς Ἑλληνικῆς σκηνῆς, ἐμμένων καρτερικῶς εἰς τὰ ἰδανικά του συνέγραφεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη μετὰ ζηλευτῆς ἀληθῶς γονιμότητος δράματα καὶ κωμῳδίας καὶ μίμους καὶ φλύακας καὶ σκώμματα—κατὰ τὴν ἀδυναμίαν τὴν ὁποίαν εἶχε νὰ ὑπάγῃ ὑπὸ τὴν ἀρχαίαν ταξινόμησιν τὰ ἔργα του—χάριν τῶν ὀλίγων μᾶλλον ἢ τῶν πολλῶν καὶ τὰ δραματικὰ αὐτοῦ προϊόντα σπανίως νητύχουν νὰ ἐπισύρῃσιν τὴν θορυβώδη εὐνοίαν καὶ ἐπικρότησιν τοῦ κοινοῦ, τοῦ ὑποίου ἢ ὀρεξίς ἀπῆται τροφὴν παχυλωτέραν. Ἀλλ' ἡ *Τύχη* τῆς *Μαρούλας*, ἔργον χαρίεν τὴν ἐπίνοιαν καὶ εὐφυῆς τὴν πλοκήν, ἐπιτυχῶς ἀπεικονίζον τὰ ἥθη τινῶν κοινωνικῶν παρ' ἡμῖν ταῖς κατ' ἡγήγεον ἀληθῆς θρίαμβον τοιοῦτον, ὥστε σχεδὸν νὰ ἐπισκιάσῃ τοὺς *Μυλωνάδες*. Καὶ ὁμως—καὶ τοῦτο εἶνε τὸ ἀληθῶς λυπηρόν, τὸ ὅποιον πιστεύω ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ εὐσυνειδησία τοῦ κ. Κορομηλά ἀναγνωρίζει—ἡ μεγάλη ἐπιτυχία τοῦ ἔργου ὀφείλεται μᾶλλον εἰς τὰ παρεισχαθέντα ἐν αὐτῷ πολυάρθμα ἄσματα, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἐπιτυχῇ καὶ τονισμένα ἐπὶ γνωστῶν δημῶδων ἐγχωρίων καὶ ξένων ἥχων, παρὰ εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἀξίας. Ὁ κ. Κορομηλᾶς δὲν εἶχε γράψῃ ἴσως ἐν ἀρχῇ κωμειδύλλιον, καθ' ὅσον καὶ ἐν τῷ προγράμματι τοῦ ἔργου φέρεται ὅτι τὰ ἄσματα ἐποιήθησαν παρ' ἄλλου· ἀλλ' ἀφοῦ τὸ ἔργον του ὑπὸ τὴν σύνθετον ταύτην μορφήν

εὐνέστησεν ἐπὶ τοσοῦτον, δὲν ἠδύνατο βεβαίως νὰ τὸ ἀποκηρύξῃ καὶ παρεδέχθη πλέον τὸ τελεσμένον γεγονός.

Ἡ πρόδος τοῦ ἄσματος καὶ ἡ ἐπικράτησις τοῦ κωμειδύλλιου ἐν τῇ ἑλληνικῇ σκηνῇ ἐπεκυρώθη καὶ κατὰ τὴν ἐφετεινὴν θεατρικὴν περίοδον. Τὰ δύο τρίτα τοῦλάχιστον τῶν δοθεισῶν μέχρι τούδε παραστάσεων ἐν τῷ θεάτρῳ τῆς Ὀμονοίας ὑπὸ τοῦ θιάσου *Μετάρδρου*, τὸ ὅποιον ἦτο καὶ τὸ μᾶλλον συχναζόμενον καὶ ἐν γένει τὸ πρωτεῦον ὡς ἐκ τοῦ τελειοτέρου καταρτισμοῦ τοῦ θιάσου του, ἀπερρόφησαν οἱ *Μυλωνάδες*, ἡ *Τύχη* τῆς *Μαρούλας* καὶ ὁ *Μπάρμπα Αινάρδος* ἢ τὸ τέλος τῆς *Μαρούλας* ἔργον τοῦ κ. Δ. Κόκκου. Διότι ἡ *Μαρούλα*, ἡ ἀγαθὴ ἐκείνη ἐξ Ἀνδρου πλύντρια, ἦν ἐδημιούργησεν ὁ κ. Κορομηλᾶς καὶ ἦτις κατέστη συμπαθηστάτη εἰς τὸ κοινόν μας εἶχεν ἀληθῶς τὴν καὶ ὁ κ. Κόκκος ὅστις ἦτο συνεργάτης τοῦ κ. Κορομηλά ἐν τῷ πολυκρότῳ ἔργῳ ὡς στιχοιουργήσας τὰ ἄσματα, ἔσχε τὴν ἐπινοίαν νὰ συνθέσῃ μόνος τὴν συνέχειαν τῶν περιπετειῶν τῆς, τὸ ἔργον του δὲ μεθ' ὅλας τὰς ἐλλείψεις του, χάρις εἰς τὴν ζωηρότητα πολλῶν ἐκ τῶν σκηνῶν του, πρὸ πάντων δὲ χάρις εἰς τὰ ἐν αὐτῷ ἐγκατεσπαρμένα ἀπειροπληθῆ ἄσματα ἐνεθρονίσθη ἐπίσης ἐπὶ τῆς σκηνῆς καὶ ἐξησφάλισεν ἑαυτῷ μακρὸν καὶ προσοδοφόρον στάδιον. Ἡ τριάς λοιπὸν αὕτη ἐκυριάρχησε τυραννικῶς ἐπὶ τῆς σκηνῆς καθ' ἅπασαν τὴν περίοδον, σχεδὸν ἀποκλείσασα καθ' ὁλοκληρίαν τὰς παραστάσεις τοῦ λοιποῦ εἵδους. Τὸ δῶμα καὶ ἡ κωμῳδία διὰ τὰ ὁποῖα διετίθετο μόλις τὸ ἐν τρίτον περίπου τοῦ διαθέσιμου καιροῦ ἐδίδοντο μᾶλλον χάριν ἀνακουφίσεως τῶν ἡθοποιῶν ἴσως δὲ καὶ τοῦ κοινοῦ ἀπὸ τῆς συχνῆς μουσικῆς πληθώρας ἢ χάριν τῆς κανονικῆς λειτουργίας τοῦ θεάτρου. Ἦσαν δὲ τὰ παριστανόμενα ταῦτα ἔργα, τὰ μὴ μελοποιημένα, ἐκ τῶν συνήθων καὶ τετριμμένων τοῦ δραματολογίου, διότι οἱ θιασάρχαι βλέποντες τὴν ἔκτακτον ἐπιτυχίαν τῶν κωμειδύλλων ὀλίγον ἐφρόντιζον περὶ πλουτισμοῦ τοῦ δραματολογίου τῶν δι' ἔργων πρωτοτύπων ἢ μεταπεφρασμένων, τὰ ὁποῖα ὡς στερούμενα τοῦ μέλους δὲν ἐξησφάλιζον ἐκ τῶν προτέρων δεκαπέντε τοῦλάχιστον παραστάσεις ἕκαστον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς περιόδου, τὸ δὲ κοινόν ἀφ' ἐτέρου συνείθισαν εἰς τὴν εὐκόλον ἀπόλαυσιν τῶν ἄσματιών, ἔστω καὶ παρατόνως καὶ χαρμωδικῶς ἐκτελουμένων ὀλίγην ἐδείκνυε προθυμίαν νὰ συρρῇ εἰς τὰς ἄλλας παραστάσεις, ἀφοῦ τὰ παριστανόμενα ἔργα ἦσαν φορτικῶς γνωστά εἰς αὐτὸ καὶ ἀφοῦ ἄλλως τε κατήντησε νὰ βαρύνηται τὴν μονοτονίαν τοῦ πεζοῦ λόγου. Ὡστε ἡ φιλολογικὴ παραγωγή ὁλοκληροῦ τῆς ληγούσης ἤδη δραματικῆς περιόδου περιωρίσθη.

διὰ μὲν τὸ θέατρον τῆς Ὅμοιοιαις εἰς τὸν Μπαρ-
μπα Ανάρδορ τοῦ κ. Κόκκου καὶ εἰς τοὺς Γά-
μους τῆς Ζαμπέτας τοῦ κ. Ζάννου διότι, βλέ-
πετε, αἱ Μαρούλαι καὶ αἱ Ζαμπέται καὶ ὅλον
τὸ ὀνοματολόγιον τῶν μαγειρείων ἐπέπρωτο νὰ
κλεισθῇ ἐπὶ τῆς ἐλληνικῆς σκηνῆς μὲ τὴν δια-
φορὰν ὅτι ἡ Ζαμπέτα ὑπῆρξεν ἀτυχεστέρα
καὶ ὁ γαμος τῆς ἀπέληξεν εἰς πλήρη διαζύ-
γιον μετὰ τοῦ κοινοῦ! — διὰ δὲ τὸ θέατρον
τοῦ Παραδείσου εἰς τὸ Λαγιαρρί τοῦ κ. Πα-
παλεξανδρῆ, δρᾶμα ἢ μᾶλλον σειρὰν σκηνῶν
ἀσυνδέτων, βασιζομένων ἐπὶ τοῦ γνωστοῦ δη-
μώδους ἄσματος, ἡρτυμένων δὲ διὰ πολλῶν
ἄλλων δημοτικῶν ἄσμάτων ψαλλομένων ἐν χορ-
δαῖς καὶ ὀργάνοις, ἐν ψαλτηρίῳ καὶ κιθάρᾳ ἀπὸ
τῆς σκηνῆς μετὰ χορῶν, ζωηρῶν ὀρχήσεων καὶ
πραγματικῆς ἐλληνικωτάτης πανδαισίας. Διότι
ἀφοῦ τὸ ἄσμα ἦτο ὁ κυριεὺς πλανήτης, ἐγένε-
το τὸ πραξικόπημα νὰ εἰσαχθῇ καὶ εἰς τὸ
δρᾶμα αὐτό, ἐγεννήθη δ' ἐκ τῆς ἀποπείρας ταύ-
της ἀλλοκοτόν τι σόλοικον ἐτεροειδογενὲς προῖον.
Εἰς τὴν τοιαύτην συνομοταξίαν ἀνήκει καὶ ἡ
Giarroula τοῦ κ. Πέρβελη, ἔργον τὸ ὅποιον εἰ
καὶ θαυμασθὲν κατὰ τὸ πρόγραμμα εἰς πολλὰ
μέρη τῆς Ῥωσσίας, τῆς Αἰγύπτου, τοῦ Πόντου
καὶ τῆς Κοίλης Συρίας παρίστατο οὐχ ἦττον
διὰ πρώτην φορὰν ἐνώπιον τοῦ ἀθηναικοῦ κοι-
νοῦ. Τὸ δρᾶμα αὐτό, προῖον φρενιτώδους ῥωμαν-
τισμοῦ καὶ περισσῆς ἀπειροτεχνίας, ἐμπλεον
ληστῶν, γιγατογανίων, δηλητηρίων, πτωμάτων,
εἰσαγγελίων, ἐν ᾧ ὅλα τὰ πρόσωπα παντὸς φύλου
καὶ πάσης ἡλικίας σκανδαλωδῶς ὀπλοφοροῦσιν
— καὶ τοῦτο ἴσως εἶνε τὸ μόνον ρεαλιστικὸν μέρος
τοῦ ἔργου — ἤθελε καταπονήσει καὶ αὐτοὺς τοὺς
ἐραστὰς τῶν δραμάτων τοῦ Βουρζοῦ καὶ τοῦ
Τερράιλ, ἂν δὲν ὑπῆρχον εἰς αὐτὸ τὰ πολυά-
ριθμα ἄσματα καὶ τὰ μπουζούκια καὶ ὁ καρσι-
λαμᾶς καὶ ὁ ἀρβανίτικος. Χάρis εἰς αὐτὰ τὰ
καρυκεύματα ἡ *Giarroula* — ὄνομα καὶ αὐτὸ
τυχερόν, ἀφοῦ ἀνήκει εἰς τοὺς μαγειρικοὺς κύ-
κλους — ὅχι μόνον ἐσώθη ἀλλὰ καὶ ἐπεβλήθη
«μετὰ πολλῶν ἐπικρίσεων» εἰς τὸ ἀθηναϊκὸν δη-
μοσιον δι' ἄρκετάς ἐσπείρας, πρόκειται δὲ πιθανῶς
εἰς τὸ μέλλον νὰ περιφέρῃ τὴν δόξαν τῆς ἀπὸ τῆς
Κυρηναικῆς ἀκτῆς μέχρι τοῦ Κιρμερίου Βοσπό-
ρου. Καὶ ἄλλα τινὰ ἔργα πρωτότυπα παλαιο-
τέρας παραγωγῆς διὰ νὰ ἐμφανισθῶσι καὶ αὐ-
θις ἐνώπιον τοῦ κοινοῦ ἐδέησε νὰ προσφύγωσιν
εἰς τὴν ἐπικουρίαν τοῦ ἄσματος· δι' αὐτοῦ μετε-
σκευάσθησαν καὶ ἄλλαι παλαιαὶ μεταφράσεις,
ἠκούσαμεν δὲ καὶ μονωδίας περιπαθεῖς «πρὸς
ὀρχήστραν» καὶ εἰς αὐτὸν τὸν δὸν *Kaisara* τοῦ
Bazār καὶ εἰς αὐτὸν προσέτι τὸν *Σεβῆρον Το-
ρέλιν* τοῦ Κοππέ! Ὁ Γάμος τοῦ Κουτρούλη,
ἡ πολιτικὴ κωμωδία τοῦ κ. Ραγκαβῆ ἐξετάφη
διὰ νὰ ἐπιδείξῃ ἀπὸ σκηνῆς τοὺς ἀναχρονισμοὺς

τῆς, διὰ νὰ παραστήσῃ πῶς ἄλλοτε εἰς ἐλ-
ληνορραπτῆς κατῳρθοῦ μόνον διὰ μερικῶν καλῶν
ιαμβικῶν στίχων νὰ γείνη πρωθυπουργός καὶ
πῶς αἱ τρεῖς προστάτιδες δυνάμεις διεφίλονεί-
κουν — τί εἰρωνεία διὰ τὰς σημερινὰς πολιτικὰς
περιστάσεις! — τίς ἐξ αὐτῶν ν' ἀποκτήσῃ τὴν
ἐμπιστοσύνην τῶν κυβερνώντων τὴν Ἑλλάδα·
ἀλλ' ὅμως διὰ νὰ μὴ κλονισθῇ ἐπὶ τῆς σκηνῆς
τὸ γεγραμκὸς αὐτὸ ἔργον ἐδέησε νὰ στηριχθῇ
ἐπὶ χοροῦ ἐξ ἐβδομήκοντα περίπου ἐρασιτεχνῶν
ἀμφοτέρων τῶν φύλων, οἵτινες ἐψάλλον τὰ ὑπὸ
τοῦ Δανχούζερ τονισθέντα ἄλλοτε χορικά μέρη
τῆς κωμωδίας· χάρις εἰς τὸ στήριγμα τοῦτο τὸ
ἔργον τοῦ κ. Ραγκαβῆ ἡδυνήθη νὰ παρασταθῇ
καὶ δευτέραν φορὰν ἀλλ' οὐχὶ ἐπὶ πλέον διότι
ἐπὶ τέλους ἡ μελωδικὴ καὶ ἐντεχνος ἀλλὰ σο-
βαρὰ μουσικὴ τῶν χορικῶν του δὲν ἔτερπε τὸ
ἀκροατήριον ὅσον τὰ ἐλαφρὰ καὶ ἀδόκιμα ἄσμα-
τια τῶν κωμειδουλῶν, γεννήματα κλειψίγερμα
ἀγνώστων πατέρων ἢ ἀλλοκότου ἐνίοτε συνερ-
γασίας. Ὁ δὲ ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Παραδείσου
δρῶν θιάσος *Εὐριπίδης* μὴ περιέχων ἡθοποιοὺς
ἀμφιβίους καὶ καλλικελαδούς, θελὼν ὅμως νὰ μὴ
καθυστερήσῃ ἀπέναντι τοῦ διαγωνισμοῦ, ἤναγ-
κασθη νὰ στρατολογήσῃ ἐκτὸς τοῦ κύκλου του
αἰοδούς ἐμπειρικοὺς μᾶλλον ἢ ἀληθῶς καλλι-
τέχνους, οἵτινες παρεισέχοντο εἰς τὰς δραματι-
κὰς παραστάσεις καὶ ἐψάλλον τὰ αὐθαιρέτως
ἐν αὐταῖς παρενεύρομενα ἄσματα. Ἡ ἐνθουσιώδης
αὕτη προτίμησις τοῦ κοινοῦ πρὸς τὰ ἄσματα
μετεδόθη ἀπὸ τῆς πρωτευούσης καὶ εἰς τὰ ἄλλα
μέρη, ιδίως τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἔνθα οἱ πρωτεύον-
τες ἐλληνικοὶ δραματικοὶ θιάσοι εὐρίσκουσι κατ'
ἔτος σταδίων ἐπικερδὲς ἐνεργείας, μ' ἐβεβαίω-
σαν δὲ ὅτι πέρουσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ
τοῦ θιάσου *Μετάνδρου*, παρεστάθησαν κατὰ
σειρὰν καὶ ἀδιακόπως ἐπὶ εἰκοσιπέντε ἐσπείρας
τὰ δύο τότε μόνον ἐν τῷ δραματολογίῳ του
ὑπάρχοντα κωμειδύλλια, δηλαδή οἱ *Μυλωνά-
δες* καὶ ἡ *Τύχη τῆς Μαρούλας* ἐν ἀμειώτῳ
πάντοτε συρροῇ πρὸς ἀπελπισίαν ξένου θεατρώ-
νου διατηροῦντος ἐν ἐτέρῳ θεάτρῳ τῆς αὐτῆς
πόλεως γαλλικὸν κωμειδύλλιον, οὗτινος τὸ ἀ-
κροατήριον ἡρπαιώθῃ ἐπαισθητῶς ἐκ τοῦ ἀπρο-
δοκίτου τουτου συναγωνισμοῦ. Οὐδ' ἐβλαψε
ποσῶς τὴν ἀρξαμένην καὶ προῖονσαν μελομανίαν
τῶν δραματικῶν θιάσων ἡ πρό μικροῦ σύστασις
τοῦ πρώτου ἐλληνικοῦ μελοδραματικοῦ θιάσου·
ἀπεναντίας ἡ γέννησις αὐτοῦ φαίνεται ὅτι ἐνε-
φύσησεν εἰς τὸ νεογενὲς κωμειδύλλιον νέαν πνοήν.
Ἄλλως δὲ χάρις εἰς αὐτὸν τὸν θιάσον καὶ χάρις
εἰς τὴν μεταγενεστέρως συσταθεῖσαν Φιλαρμο-
νικὴν Ἑταιρίαν καταπληκτικῶς ἐπληθύνθη ἡ
τάξις τῶν ἐρασιτεχνῶν, ἡ παρέχουσα εἰς τὸ κω-
μειδύλλιον σπουδαίαν συνδρομήν· ἀρκεῖ νὰ εἰ-
πώμεν ὅτι εἰς τοὺς *Μυλωνάδες* λαμβάνει μέρος

καὶ χορὸς ἐξ εἰκοσιτεσσάρων τοιούτων ἐρασιτεχνῶν. Ἡ τοιαύτη ὑπεροχὴ καὶ σχεδὸν ἡ μονοκρατορία τοῦ ἄσματος ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς θὰ ἠδύνατο ἐπὶ τέλους νὰ ἐπιφέρῃ καὶ ἀναστάτῳσιν καὶ ἐμφύλιον πόλεμον μεταξὺ τῆς εἰρηνικῆς ὁμηγύρεως τῶν Πιερίδων κορῶν, διότι ὁ θρίαμβος αὐτὸς τῆς Μελοπομένης ἐζημίῳ καὶ ἐταπείνου οὐκ ὀλίγον τὴν ἀτυχῆ Θάλειαν.

Οὕτω λοιπὸν εἶχον καὶ ἔχουσι μέχρι τοῦδε τὰ πράγματα τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς, αὕτη εἶνε ἡ περιέργος τροπὴ ἡ ἐπελθούσα ἀπροσδοκῆτως ἐπ' ἐσχάτων ὅλοι ἀνέμενον νὰ ἴδωσι μετὰ τόσους κόπους, μετὰ τόσας προσπάθειάς ἀναφαινόμενον ἐπὶ τέλους σεμνὸν καὶ εὐπρόσωπον τὸ ἑλληνικὸν δραματικὸν θέατρον· ἀντὶ τούτου σῖγα καὶ λεληθότως ἀνεφύη τὸ παρδαλὸν ἑλληνικὸν κωμειδύλλιον καὶ κατέκτησεν ἀμέσως τὴν εὐνοίαν τοῦ ἑλληνικοῦ δημοσίου μετὰ τὴν ζωηρὰν ἀπειρίαν του, μετὰ τὰ φαιδρὰ καὶ ἐλαφρὰ ἁσματιά του, μετὰ τὰ νεανικά του σκιρτήματα. Δὲν ἔχω τὴν ἀπανθρωπίαν τοῦ Ἡρώδου διὰ νὰ προγράψω τὸ ἀθῶον αὐτὸ νεογνόν, ἄλλως δὲ δὲν γράφω ἐσκεμμένως καὶ ἐκ προμελέτης μὲ σκοπὸν κατακρίσεως. Ἀφηγοῦμαι τὰ γεγονότα καὶ πιστοποιῶ ἀπλῶς αὐτά. Ὁ Ὀβιδίδης ἔλεγεν ἐπιχαρίτως ὅτι διὰ τῆς Ἰέχνης τοῦ Ἀγαπᾶν ἐδίδασκεν ἐκείνο τὸ ὅποιον πάντες οἱ ἄνθρωποι γινώσκουσι καὶ ἐγὼ μὲ τὴν παρῶσαν μακρὰν διατριβὴν κατέστησα γνωστὸν ἐκείνο τὸ ὅποιον πάντες οἱ συχνάζοντες εἰς τὸ ἑλληνικὸν θέατρον πρὸ πολλοῦ παρετήρησαν.

Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἴσα ἴσα ἡ μακρὰ αὕτη διατριβὴ θὰ ἦτο ὅλως ἄσκοπος, ἂν ἀφοῦ ἐν αὐτῇ περιέγραψα τὸ ὅ,τι ἐγένετο ἤδη, δὲν ἀνέγραφα καὶ τὴν γνώμην μου περὶ τοῦ δέοντος γενέσθαι. Εἶπα ὅτι δὲν γράφω μὲ προμελετημένον σκοπὸν κακρίσεως· ἄλλως τε εἶμαι ὀλίγον τι μοιρολάτρης καὶ παραδέχομαι ὡς Ἀνατολίτης ὅτι τίποτε δὲν δύναται νὰ γείνη ἄνευ τῆς Εἰμαρμένης καὶ ὅτι τὸ πεπωμένον τοῦ πολυπαθοῦς ἑλληνικοῦ θεάτρου ἦτο νὰ διέλθῃ καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ σταδίου ἕως ὅτου καταλήξῃ εἰς τὴν ὀριστικὴν αὐτοῦ καὶ ἀρμόζουσαν κατάστασιν. Ἰσως δὲν ἦτο ἀκόμη καιρὸς παρ' ἡμῖν νὰ δημιουργηθῇ τὸ κωμειδύλλιον· τὸ μικτὸν αὐτὸ θεατρικὸν εἶδος εἶνε πᾶραφυᾶς τοῦ δραματικοῦ δένδρου, προϋποθέτει ὅμως δένδρον ἄκμαϊον, κορμὸν ῥωμαλέον, καὶ εὐχυμον, ὅπως ἀρυσθῇ ἐξ αὐτοῦ τὸν ζωογόνον χυμὸν, ἀπὸ δὲ τοῦ ἡμετέρου θεάτρου, ἀσθενικοῦ καὶ καχεκτικοῦ στελέχους μόλις βλαστήσαντος δὲν ἠδύνατο νὰ προκυψῇ κλάδος πλήρης θαλεροῦ σφρίγγους, ἀλλὰ μόλις ἰσχύον τι καὶ εὐθραυστον κλωνίον. Τὸ κωμειδύλλιον εἶνε εἶδος τὸ ὅποιον ἐγεννήθη καὶ ἤκμασε κυρίως ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους· πιθάνον τὰ πρῶτα αὐτοῦ δοκίμια νὰ εἶνε παλαιά, σύγχρονα ἴσως μὲ τὴν ἐνδοξὸν ἐποχὴν τῆς δια-

πλάσεως τοῦ γαλλικοῦ θεάτρου, τὸ βέβαιον ὅμως εἶνε ὅτι ἐτελειοποιήθη, ὅτι ἀφίκετο εἰς ἀκμὴν καὶ προκοπὴν ἀποκτῆσαν αὐθυπόστατον σαφῆ ὑπαρξίν ἀφοῦ ἡ δραματικὴ τέχνη ἐφθασεν εἰς μεγάλην περσιωπὴν καὶ τελειότητα, ἡ δὲ μουσικὴ τέχνη προήχθη εἰς μέγαν βαθμόν. Διότι ἀπαιτεῖται πρῶτον ὅπως ὧσιν εὖρωστοι καὶ ἀκμαῖαι ἀμφότεραι αἱ τέχναι αὗται διὰ νὰ προκύψῃ ἐκ τῆς συνεργασίας αὐτῶν τὸ μικτὸν τοῦτο εἶδος· ἀλλ' ὅμως καὶ ἡ συνεργασία αὐτῶν μόνη δὲν ἀρκεῖ· χρειάζεται καὶ ἡ ἰδιαιτέρα ἐκείνη διάθεσις τοῦ πνεύματος, ἡ ἰδιαιτέρα ἐκείνη τάσις τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος, τὸ ἀόριστον ἐκείνο ζώπυρον τὸ ἀπορρέον ἐξ ὅλως ἰδιαζουσῶν συνθηκῶν καὶ περιστάσεων ὅπως ἀποδώσῃ εἰς τὸ προῖόν αὐτὸ τὸ ἀπαραίτητον σφρῖγος, τὴν γοργότητα, τὴν θυμῆρη καὶ ἐπίχαριν εὐφυΐαν, τῆς ἄνευ ἀπομένει ψυχρὸν καὶ νόθον κατασκευάσμα. Διὰ τοῦτο τὸ κωμειδύλλιον νῦδοκίμησε μόνον ἐν Γαλλίᾳ, ἐνθα ἀνεφάνησαν πολλοὶ ἀριστοτέχναι εἰς τὸ εἶδος αὐτό, ἐνῶ ἄλλαχού, ὡς ἐν Ἰταλίᾳ ἐπὶ παραδείγματι, ὅπου ἡ μουσικὴ ἐφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς ἀκμῆς καὶ ἡ δραματικὴ τέχνη ἐσχέ συγγραφεῖς ἐξόχους καὶ διερμηνεῖς μεγαλοφρεῖς, τὸ κωμειδύλλιον δὲν ἐνεκλιματίσθη καὶ αἱ γενόμεναι ἀπόπειραι παρήγαγον ὡχρὰς τινὰς μόνον καὶ ψυχρὰς ἀπομιμήσεις. Φαντασθῆτω λοιπὸν ἕκαστος τίνα ἐφόδια δύναται νὰ ἔχῃ τὸ κωμειδύλλιον πρὸς μακρὰν καὶ εὐδόκιμον σταδιοδρομίαν παρ' ἡμῖν ὅπου, παρεκτός τῶν λοιπῶν συντερουσῶν περιστάσεων, ἡ μὲν δραματικὴ τέχνη ἀκόμη διατελεῖ ὑπὸ ὀρθοπαιδικῇ θεραπείᾳ, ἡ δὲ μουσικὴ ἐντελῶς νηπιάζει.

Πλὴν ἀφοῦ ἤλθεν ἅπαξ εἰς τὸν κόσμον τὸ ἑλληνικὸν κωμειδύλλιον, ἔστω καὶ ἐπταμηνίτικον, δὲν προτείνω νὰ τὸ ῥίψωμεν εἰς τὸ βάραθρον μὲ σπαρτιατικὴν ἀστοργίαν· ἀπεναντίας εὐχομαι ὀλοψύχως νὰ ἐνδυναμωθῇ βαθμηδὸν καὶ νὰ προκύψῃ σὺν τῇ προόδῳ τῆς δραματικῆς τέχνης καὶ τῇ προΐουσῃ ἀναπτύξει τοῦ μουσικοῦ αἰσθηματος· ἴσως μάλιστα καὶ αἱ περιστάσεις φανῶσιν εὐνοϊκαὶ καὶ ὁ ζωηρὸς καὶ φιλοτάραχος καὶ φιλοσώμων ἐθνικὸς χαρακτήρ μας τὸ ἐμπνεύσῃ καὶ τὸ διὰ μέσου τῶν αἰώνων κληρονομηθῇ καὶ ὑπολανθάνον ἐπίχαρι ἀττικὸν πνεῦμα ἐμφυσήσῃ εἰς αὐτὸ ζωτικότητα καὶ ἀγάγῃ αὐτὸ εἰς εὐδωσιν ταχύτερον ἀφ' ὅ,τι προσδοκῶ. Οἱ δυνάμενοι νὰ ἐργασθῶσιν ὑπὲρ τῆς ἀναπτύξεώς του ἅς ἐπιδοθῶσιν εἰς αὐτό, οὔτε δύναται τις ν' ἀποτρέψῃ τοὺς αἰσθανομένους ἰδιαιτέρην κλίσιν πρὸς τὸ θεατρικὸν αὐτὸ στάδιον ἀπὸ τοῦ νὰ πλουτήσωσι τὸ θέατρον μὲ νέα ἐπιτυχῆ ἔργα. Ἐπὶ τέλους εἶδος τέχνης εἶνε καὶ αὐτὸ καὶ ἡ πρόοδος του δὲν δύναται παρὰ νὰ συντελεσθῇ εἰς τὴν γενικὴν πρόοδον.

Ἀλλ' ἡ γνώμη μου αὕτη καὶ ἡ εὐχὴ ἐκφέρεται ἐνταῦθα ὑπὸ μίαν σοβαρὰν καὶ σπουδαίαν

ἐπιφύλαξιν, ἥτις εἶνε καὶ ὁ κύριος σκοπὸς τῆς παρούσης μακρᾶς διατριβῆς, ὅτι ἡ πρόοδος τοῦ νεωστὶ δημιουργηθέντος θεατρικοῦ εἶδους, δὲν πρέπει ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ νὰ συντελεσθῇ ἐπὶ ἀναποφεύκτῳ καὶ ἀνεπανορθώτῳ ζημίᾳ τοῦ καθαυτοῦ ἑλληνικοῦ δραματικοῦ θεάτρου. Πῶς λοιπόν; διότι ἀπεκτήσαμεν μόλις μίαν πενιχρὰν ἀπαρχὴν κωμειδουλίου ἀσθενοῦς, ἀκαταρτίστου, δειλοῦ ἀκόμη καὶ πικραπαιόντος, τὸ ὁποῖον ἀγνοοῦμεν καὶ ἂν εἶνε βιώσιμον, διὰ τοῦτο πρέπει νὰ παραμελήσωμεν καὶ νὰ σφαγιάσωμεν τὸ κυρίως ἑλληνικὸν θέατρον, τὸ θέατρον τοῦ δράματος καὶ τῆς κωμωδίας; Ὑπὸ τὴν μέθην τῶν ἐλαφρῶν καὶ προχείρων ἁσμάτων τοῦ κωμειδουλίου πρέπει ἄρα γε νὰ λησμονήσωμεν παντελῶς τὸ ἐθνικὸν θέατρον καὶ ἐνῷ ἐνομιζομεν ὅτι ἐτέθησαν ἤδη αἱ βάσεις αὐτοῦ νὰ τὸ ἀφίσωμεν πάλιν νὰ περιέλθῃ εἰς κατὰστασιν ὀνείρου, εἰς κατὰστασιν ἀντικατοπτρισμοῦ ματαίως ἐπιδικωμένου; Τόση μακρὰ προπαρασκευαστικὴ ἐργασία πρέπει λοιπὸν ν' ἀπολεσθῇ ἀκάρπως; Τόσοι κόποι, τόσοι μόχθοι, τόσοι θυσίαι, τόσοι διαγωνισμοὶ δραματικοί, τόσοι ἐκθέσεις, τόσα ἄρθρα καὶ δωρεὰ καὶ σχεδιογραφήματα τοῦ κτιρίου τοῦ ἐθνικοῦ θεάτρου καὶ κανονισμοί, ὅλα ταῦτα πρέπει νὰ θεωρηθῶσι ὡς ἔργα φροῦδα καὶ γενόμενα ἐπὶ ματαίῳ; Τῇ ἀληθείᾳ ὅχι· ἀλλ' ἴσα ἴσα ἀκριβῶς διότι ἐπῆλθεν ἡ τροπὴ αὕτη εἰς τὸ ἑλληνικὸν θέατρον καὶ ἐπαπειλεῖ νὰ τὸ ἀπομακρύνῃ πολὺ ἐκ τοῦ φυσικοῦ προορισμοῦ του καὶ νὰ μεταβάλλῃ ῥιζικῶς τὸν χαρακτήρα του, πρέπει νὰ ληφθῇ τῶρα ἐγκαιρῶς ὀριστικὴ καὶ σωστικὴ πρόνοια ὑπὲρ αὐτοῦ.

Ἀφοῦ τινὲς τῶν θιασαρχῶν μας ἀποβλέποντες εἰς τὸ εὐκόλον κέρδος ἐκηρύχθησαν ἀποκλειστικῶς ὑπὲρ τοῦ κωμειδουλίου καὶ προσεπάθησαν καὶ προσπαθοῦσι νὰ ἐγκαταστήσωσιν αὐτὸ μετ' ἀπολύτου κυριαρχίας ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς, ἄλλοι ἅς ἀναλάβωσι τὴν σημαίαν του καθαυτοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου. Ἄς συνταχθῶσι μετ' αὐτῶν ὅλα τ' ἀπομένοντα καλὰ στοιχεῖα καὶ ἅς χορηγηθῇ εἰς αὐτοὺς πᾶσα συνδρομὴ καὶ

προστασία ὅπως τὸ ἑλληνικὸν θέατρον, περιοριζόμενον εἰς τὰ φυσικὰ αὐτοῦ καὶ λογικὰ ὅρια δυνηθῇ νὰ ἐπιτελέσῃ ταχέως τὴν ἠθικὴν καὶ ἐκπολιτιστικὴν ἀποστολὴν του. Διότι ὅσον καὶ ἂν μεταχειρίζεται κατὰ κόρον ἀλλ' ἀναρμόστως τὸ ῥῆμα διδάσκω εἰς τὴν ἀρχαιοπρεπεῖ φρασσιολογίαν τῶν προγραμμάτων του ὁ κ. Ταβουλάρης, τὸ κωμειδύλλιον τέρπει ἀλλὰ δὲν διδάσκει ὅσον δὲ ἐπιεικὴς καὶ ἂν θέλῃ τις νὰ φανῇ πρὸς αὐτό, δὲν δύναται νὰ παραδεχθῇ ὅτι ἁσμάτιόν τι ψαλλόμενον ἐπὶ γνωστοῦ τινος ἤχου τῆς *Madam Arghé* ἢ τοῦ *Βοκκακίου* προξενεῖ εἰς τὸν ἀκροατὴν τὴν αὐτὴν βαθεῖαν ἐντύπωσιν ἣν παράγει εἰς τὴν ψυχὴν ἡ τελεία ἀναπαράστασις τοῦ σάλου τῶν ψυχικῶν παθῶν διὰ τοῦ δράματος ἢ ἡ εὐφυὲς μαστίγωσις τῶν ἀδυναμιῶν καὶ τῶν παρεκτροπῶν διὰ τῆς κωμωδίας. Ἀλλ' ἡ πρόνοια ἥτις εὐχόμεθα νὰ ληφθῇ πρέπει νὰ εἶνε συστηματικὴ καὶ οὐχὶ ἐφήμερος, ἡ δὲ συνδρομὴ ὕλική, γενναία καὶ ἀποτελεσματικὴ. Ἐκ τῶσων ὁμογενῶν πλουσίων καὶ ἐλευθερίων οἵτινες δωροῦνται ἐκάστοτε μεγάλα ποσὰ χάριν σκοποῦ ματαίου ἢ ἀνεφίκτου, ἅς εὔρεθῇ ἐπὶ τέλους καὶ εἰς νὰ στρέψῃ τὴν γενναιοδωρίαν του καὶ πρὸς τὸ ἀτυχεῖς ἑλληνικὸν θέατρον· ἡ δὲ κυβέρνησις πρέπει νὰ πεισθῇ ἐπὶ τέλους ὅτι τὸ θέατρον εἶνε μέσον, ἐκ τῶν τελεσφορωτάτων μαλιστα, ἐξημερώσεως καὶ ἐξευγενίσεως τῶν ἡθῶν καὶ νὰ παρασχῇ εἰς αὐτὸ κατὰ καθήκον τὴν προστασίαν καὶ τὴν συνδρομὴν της.

Τοῦτο κατὰ τὴν γνώμην μου εἶνε ὅ,τι πρέπει νὰ γείνη καὶ ἐν συντομίᾳ μάλιστα πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου, εὐχομαι δὲ ὅπως ἡ παρούσα ἀδόλεσχος πραγματεία μου συντελέσῃ τοῦλάχιστον εἰς τὴν ἀνακίνησιν καὶ σοβαρὰν ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος καὶ μὴ παρέλθῃ ἀπαράτητος καὶ ἄγνος παρασυρομένη ὑπὸ τοῦ ῥοῦ τῆς ἀδιαφορίας, ὅπως τὰ ξηρὰ φύλλα τὰ ὁποῖα βλέπω κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην παρασυρόμενα ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ φθινοπωρινοῦ ἀνέμου.

ΧΑΡΑΛΑΜΠΗΣ ΑΝΝΙΝΟΣ

